

ного танцю. Необхідно розробити спеціальну державну програму його відтворення, реконструкції та збереження. Це можуть бути як спеціальні, так і регіональні програми.

До цієї конче необхідної справи потрібно залучити Міністерство культури, науковців Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, клуби та будинки культури, фольклорні та професійні колективи, навчальні заклади культури і мистецтв, громадськість.

Потрібно організувати спеціальні експедиції, звернутися до людей старшого покоління, які ще пам'ятають народні танки, зафіксувати їхні розповіді, видавати спеціальну методичну

літературу із описами автентичних танків, започаткувати на державному телебаченні програму "Танцюймо разом!" тощо.

Тільки таким чином ми зможемо зберегти автентичний танок для майбутніх поколінь.

1. Українські народні танці. Видавництво Академії Наук УРСР. – К., 1962. – С. 7.
2. Там само. – С. 15–16.
3. Там само. – С. 16.
4. Там само. – С. 18–23.
5. Кобилянська О. Твори в 2-х томах. Т. 2. – К., 1983. – С. 26.
6. Гоголь М. Вечори на хуторі біля Диканьки. – К., 1983. – С. 34.
7. Лексика українського народно-сценічно-

ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ АН УРСР У 1947–1951 РОКАХ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВУ ІНСТИТУТУ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ)

Ірина Горбань (м. Львів)

Історія львівських музеїв у радянські часи мало привертала увагу дослідників. Причиною такої байдужості стала заборона об'єктивного висвітлення тих неоднозначних подій і процесів, які відбувалися у культурі з приходом на землі Західної України комуністичної влади. Наше дослідження є однією з перших спроб простежити хронологію подій і проаналізувати причини, котрі зумовили ліквідацію одного з найстаріших і найбільших львівських мистецьких установ – Львівського Етнографічного музею як самостійної організації.

Він був створений 1940 р. на базі Культурно-історичного музею Наукового Товариства ім. Шевченка. Упродовж 1940 р. та першої пол. 1941 р. фонди Музею внаслідок ліквідації деяких львівських музеїв, націоналізації та розподілу численних приватних колекцій і музейних збірок значно поповни-

лися етнографічними експонатами. Музей у цей час входив до складу Комітету в справах культосвітніх установ.

У період німецько-фашистської окупації Львова Етнографічний музей залишався у місті та був пограбований нацистами. Після звільнення Львова в липні 1944 р. директором Музею призначили академіка Ф. Колессу, заступником – І. Гургулу. Весь колектив було мобілізовано на проведення первісного обліку фондів, які знаходилися у хаотичному стані.

У листопаді 1945 р. Етнографічний музей Комітет у справах культосвітніх установ за постановою Ради міністрів УРСР передав Академії наук УРСР.

У березні 1947 р. помер директор Етнографічного музею, академік Ф. Колесса. Тимчасово виконувати обов'язки директора призначили І. Гургулу. Інформації про діяльність Музею

у цьому році збереглося небагато. Відомо, що його співробітники провели обстеження сільськогосподарської артілі ім. Хрущова в с. Братковичі Городоцького р-ну Львівської обл., де вивчали трудову діяльність і побут колгоспників. Упродовж року відбулося 9 експедицій до цього колгоспу. Організовано також експедиції до Станіслава, Коломиї, Косова, Заліщик та в Закарпатську обл.¹

Тричі за цей рік співробітники Музею побували в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР у Києві (далі – ІМФЕ), консультуючись щодо поповнення музейної експозиції (переважно матеріалами колгоспного будівництва), тематики кандидатських дисертацій та планування наукової роботи на 1948 р.

У листопаді 1947 р. розпочалася робота з реорганізації діючої експозиції, яка неодноразово критикувалася вищими інстанціями і партійними органами. Найбільше уваги приділялося ідеалізації в експозиції старовинного селянського побуту. Серед співробітників Музею було створено бригади для вивчення колгоспного будівництва, робітничого побуту та культурної єдності східних слов'ян. Саме такі розділи мали урізноманітнити експозицію Етнографічного музею.

На поч. 1948 р. в Музеї відбулися кадрові зміни. З 1 січня його директором призначили кандидата філологічних наук М. Матвійчука, заступником з наукової роботи – І. Гургулу, вченим секретарем – Р. Герасимчука².

Президією АН для співробітників Етнографічного музею на 1948–1949 рр. була затверджена комплексна колективна тема “Етнографічний атлас матеріальної культури західних областей УРСР”. Керівником проекту став старший науковий співробітник Р. Герасимчук. Для виконання тематичної роботи впродовж року було організовано 21 експедицію, у яких взяло участь 19 осіб. Загалом у відрядженнях та експедиціях з метою збирання етнографічних матеріалів наукові співробітники Музею провели 325 днів. Теренами об-

стеженням стало багато районів західних областей України. Для збирання матеріалів у Львівській, Рівненській, Закарпатській, Тернопільській та Станіславській областях було створено кореспондентську мережу. Зібраний етнографічний матеріал характеризувався такими кількісними показниками: 3209 карток, 455 сторінок тексту, 1827 замальвок, 998 світлин, 202 повні анкети та 64 – неповні, було обстежено 47 артілей³.

Проте підсумки виконання наукової тематики за 1948 р. визнали незадовільними⁴. Основним недоліком досліджень називався “низький ідейно-теоретичний рівень”. Р. Герасимчука від керівництва темою “Атлас матеріальної культури” усунули, а на його місце призначили заступника директора з наукової роботи І. Гургулу.

Робота Етнографічного музею на 1949 р. планувалася з огляду на виконання колективом наукової тематики, а саме у зв'язку з “Атласом матеріальної культури”. Тому для упорядкування збірок Музею відводився тільки один місяць, тобто 10 % робочого часу кожного наукового співробітника, причому “зв'язується з ходом провідної тематики і обмежується до найконечніших, необхідних робіт...”⁵. За таких умов три тижні відводилося для опрацювання картотеки з навантаженням 300 одиниць і один тиждень для роботи, пов'язаної із завідуванням однією фондовою групою, тобто забезпечення стану збереження збірок, контролю наявності предметів, їх періодичного обліку та поповнення новими експонатами. Зрозуміло, що при такому навантаженні про наукове опрацювання цих матеріалів не могло бути й мови.

У березні 1949 р. Етнографічний музей відвідав старший науковий співробітник Інституту етнографії АН СРСР в Москві Симоненко, завданням якого було ознайомити співробітників Музею із напрямками і методиками опрацювання етнографічних тем, оскільки, як записано в протоколі зборів наукових співробітників Етнографічного музею, “етнографія у нас – це

нова наука, яка вимагає відповідних настанов”⁶. Крім того, Симоненко про-
рецензував виконані співробітниками
Музею теми та перспекти тем на
1949 р.

Свої висновки він повідомив колек-
тиву Музею на загальних зборах спів-
робітників Етнографічного музею та
Львівського відділу ІМФЕ, які відбу-
лися 31 березня 1949 р. Симоненко,
зокрема, зауважив, що “авторы плохо
знакомы с советской литературой [...],
работы по советской этнографии,
археологии и истории помогли бы
научным сотрудникам в вопросах мар-
ксистско-ленинской методологии, с
которой они пока что знакомы недо-
статочно”⁷.

Ця думка прозвучала й у виступі
академіка Гніденко: “[...] отдельные
товарищи марксистско-ленинской иде-
ологией не овладели еще полностью,
больше того, говорят они об овладении
марксистско-ленинской методологией
только для отвода глаз. Нужно прекра-
тить ссылку на свою гражданскую
молодость”⁸.

Виступаючи на обговоренні, співро-
бітник Музею Л. Суха зазначила: “Над
нами тяжіють і досі пережитки буржу-
азно-націоналістичної методології. Пос-
тупово ми позбавляємося цих впливів,
але до цього часу ще остаточно не поз-
бавилися і це відбивається на роботах,
які ми робимо”⁹. Із критикою роботи
наукових співробітників виступив і
директор Музею М. Матвійчук, який
зауважив те, що: “Музей за чотири
роки свого існування як науково-дос-
лідчої установи не опублікував жодної
своєї праці, є неприпустимим у нашій
радянській дійсності”¹⁰.

Для виправлення ситуації, яка скла-
лася у науковій діяльності Музею, було
прийнято рішення про проведення нау-
кових семінарів з вивчення основ мар-
ксистсько-ленінської теорії, пов’язаних
з виробничим характером відділу, та
впровадження у практику семінарів,
доповідей та дискусій щодо питань
методології та методики етнографії
(наприклад, “Радянська школа в етно-
графії”, “Боротьба радянської етногра-

фії з різними буржуазно-етнографіч-
ними “школами”, “Боротьба з вейсмоні-
змом і космополітизмом в радянській
етнографії”, “Єдність матеріальної
культури східних слов’ян та їх вплив
на культуру сусідніх країн”, “Класо-
вість матеріальної культури”).

У травні 1949 р. делегація наукових
співробітників Музею у складі М. Ломо-
вої, Д. Фіголь і Р. Гарасимчука звітува-
ла про проведену роботу в Інституті
етнографії АН УРСР у Москві. На засі-
данні вченої ради Інституту було зачи-
тано проспект “Атласу” і розділ “Різь-
ба по дереву”. Виступаючи на обгово-
ренні, працівники Інституту етнографії
вказали на “суттєві” недоліки роботи
Львівського музею. Було наголошено
зокрема на необхідності підкреслити
спільність слов’янської культури, схід-
них слов’ян і української культури,
розкрити визначальну керівну роль
партії в розвитку народного мистецтва
і народних промислів, “нанести удар по
ворожих теоріях і поглядах, не рахую-
чись з особами”¹¹.

Заслухавши звіт делегованих до
Інституту етнографії АН СРСР на збо-
рах наукових співробітників Етногра-
фічного музею і підсумовуючи прове-
дені консультації щодо підготовки
“Атласу”, було зроблено такий висно-
вок: “Критика буржуазної літератури
в поодиноких працях не була проведе-
на глибоко, не було партійності у пра-
цях, тому ті хиби виправити. [...] Рівно
ж замало конкретно підчеркнуто керів-
ну і організуючу роль партії і уряду,
що треба пояснити тільки нашою неу-
мілістю”¹².

У Музеї розпочалася реорганіза-
ція, підсумки якої було оголошено на
наradі співробітників Музею, що від-
булася 17 лютого 1950 р. під голову-
ванням заступника Уповноваженого
Президії АН УРСР, кандидата біоло-
гічних наук В. Хржановського. У сте-
нограмі наради, зокрема, читаємо: “...
перебудова роботи Етнографічного
музею АН УРСР здійснюється по двом
напрямам: в напрямку виробничої
діяльності музею, його експозиції
насамперед і його наукової роботи вод-

ночас. Перебудова також здійснюється і в напрямку ідейного виховання співробітників[...] мова йде про індивідуальну виховну роботу”¹³.

Серед недоліків було названо специфіку виконання наукової тематики відділом етнографії Музею. На це також звернула увагу комісія Президії АН, яка перевіряла діяльність Етнографічного музею у 1949 р. У її висновках, зокрема було зазначено, “що робота ця із самого початку була поставлена невірно, а саме: обмеження дослідження того чи іншого етнографічного явища лише в межах західних областей України. Досліджувати певне етнографічне явище в межах західних областей України можна, але тільки у зв'язку цього явища з аналогічними на всій території УРСР і у взаємоспільності розвитку цього явища з культурою російського і білоруського народів”, і далі: “Роботи виконані на низькому ідейно-теоретичному рівні, що також знецінює їх наукову вартість і практичне застосування в практиці соціалістичного будівництва”¹⁴.

Основною причиною такої низької якості виконання тематики наукових робіт етнографічного відділу Музею, як зазначила комісія, був незадовільний підбір працівників і низький рівень ідейно-виховної роботи, а також те, що “очищення” Музею від “випадкових” людей, які потрапили до складу наукових співробітників, не було проведено як слід.

Наслідком оцінювання роботи Етнографічного музею комісією Президії АН стала зміна штатної структури Музею і скорочення кількості наукових співробітників. До 1 січня 1950 р. у Музеї працювало 43 особи, з них на наукових посадах – 22. Через скорочення кількості працівників з 43 було доведено до 35. Були звільнені ті люди, які у висновках комісії були відзначені як такі, що виявили свою нездатність і безпорадність у наукових дослідженнях явищ радянської етнографічної науки. Це наукові співробітники: С. Чехович, М. Лемеха, Я. Фіголь, І. Околот, молодший науковий співробітник С. Щурат,

старший науковий співробітник І. Крип'якевич та заступник директора з наукової роботи І. Гургула. Тих, які не виконали своєї наукової праці, перевели в науково-допоміжний персонал: молодших наукових співробітників О. Пристай, С. Малецьку і М. Татух – на посади лаборантів, бібліотекаря О. Брилинську – в технічні працівники Музею¹⁵.

У плануванні роботи Етнографічного музею на 1951 р. відділ фольклору позбавили самостійної теми, натомість залучили його членів до комплексної теми, запланованої на 1951 р. для відділу фольклору ІМФЕ. Відділ етнографії теж позбавили самостійної теми, а весь його штат залучили до виконання тем відділу етнографії ІМФЕ.

Перед відділом експозиції поставили завдання створити цілком нову експозицію про побут колгоспників. Як зауважив директор Музею, “те, що побудовано нами у 1950 р., це тільки фрагменти, без залучення конкретного річового матеріалу, це є тільки початок, який в сьогоденньому вигляді довго залишатись не може; треба побудувати цю експозицію на конкретному матеріалі з конкретних колгоспів, треба подати не лише фото, діаграми, лозунги, а конкретні матеріальні речі – предмети з самих цих колгоспів, які повинні бути основними експонатами в етнографічному музеї”¹⁶. Наступним завданням було розширення експозиції робітничого побуту.

У 1951 р. основну увагу було зосереджено на підвищенні ідейно-політичного рівня співробітників Музею. Із цією метою організовано методологічні семінари за темами: “Базис і надбудова та питання хореографії”, “Питання історії етнографії у світлі Сталінського вчення про базис і надбудову” та ін. У написанні статей науковці повинні були стежити за “процесом змін у побуті колгоспників і робітників у зв'язку з соціалістичною перебудовою країни” та “вивченням процесів, що виникли і розглядаються у зв'язку з перемогою соціалізму, реорганізацією праці, у зв'язку з новими технічними прийомами”¹⁷.

З 1 червня 1951 р. Етнографічний музей ліквідували як самостійну адміністративно-господарську установу і включили до складу Інституту суспільних наук львівського філіалу АН УРСР, а 11 серпня 1951 р. з'явилася Постанова Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У за № 2120 про об'єднання Етнографічного музею АН УРСР і Львівського Державного музею художнього промислу Комітету у справах мистецтв УРСР в Український державний музей етнографії і художнього промислу АН УРСР.

¹ Накази директора Музею за 1944–1947 рр. (оригінали). – Архів Інституту народознавства НАН України (далі – Архів ІН НАНУ). – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 3, арк. 116–162.

² Накази директора музею за 1948 рік (оригінали). – Архів ІН НАНУ. – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 16, арк. 1.

³ Протоколи виробничих нарад працівників музею за 1948–1949 рр. – Архів ІН НАНУ. – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 20, арк. 14, 38.

⁴ Звіти про науково-дослідну роботу музею за 1944–1950 рр. – Архів ІН НАНУ. – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 5, арк. 29–43.

⁵ Протоколи виробничих нарад працівників музею за 1948–1949 рр. – Архів ІН НАНУ. – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 20, арк. 18.

⁶ Там само. – Арк. 58.

⁷ Там само. – Арк. 69.

⁸ Там само. – Арк. 73.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само. – Арк. 76.

¹¹ Там само. – Арк. 87 зв.

¹² Там само. – Арк. 92–93.

¹³ Стенограма наради співробітників музею від 17 лютого 1950 р. – Архів Інституту народознавства НАН України. – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 63, арк. 2–3.

¹⁴ Там само. – Арк. 7.

¹⁵ Там само. – Арк. 8–9.

¹⁶ Там само. – Арк. 10–11.

¹⁷ Протоколи засідань відділу етнографії за 1951 р. – Архів Інституту народознавства НАН України. – Фонд Державного музею етнографії АН УРСР. – Оп. 1, спр. 80, арк. 7, 15.

ТРАДИЦІЙНИЙ КОСТЮМ РУМУНІВ ТА МОЛДОВАН БУКОВИНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Марія Гордійчук (м. Чернівці)

В історії культури кожного народу значне місце посідає національне вбрання.

Румунський та молдавський костюми Північної Буковини вражають своєю самобутністю, високою виконавською майстерністю, різноманітністю орнаментальних мотивів та композиційних вирішень, колористичним багатством.

Основу чоловічого святкового костюма румунів Буковини першої пол. ХХ ст. становить довга вишита сорочка ("кемаше") з білого домотканого полотна, яка носилась поверх білих домотканих портяниць ("ізмене").

Чоловіча сорочка із с. Широка Поляна Глибоцького р-ну [1, одв-727] має тунікоподібну форму, відкладний комір, оздоблена геометричним орнаментом. Головним її елементом є ромб складної внутрішньої та зовнішньої конфігурації. Білі просвіти вдало доповнюють основний мотив. Вишивка виконана чорними нитками технікою "хрестик". Нею прикрашені комір, пазушний розріз, низ рукавів та низ сорочки.

Сорочку зазвичай підперізували широким тканим вовняним поясом ("кинге", "бриу"). Пояс із с. Остриця Герцаївського р-ну [1, одв-1620] односторонній,